

TÜRKİYE’DE BULUNAN BAZI DEVLET ARŞİVLERİ VE ECZACILIK TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ*

*Zeynep Çalgan, Selen Yeğenoğlu***

Arşivler, kurumların, gerçek veya tüzel kişilerin gördükleri hizmetler, yaptıkları haberleşme veya işlemler neticesi meydana gelen (toplanan, biriken) ve bir maksatla saklanan *dokümantasyon*, söz konusu dokümantasyona bakan *kurum* veya bunları barındıran *yerlerdir*.¹

Bu araştırmaya konu olan devlet arşivlerinin yanı sıra, şehir arşivleri, bucak arşivleri, noter arşivleri, dinî arşivler, özel arşivler, hastane arşivleri, ekonomik arşivler, kartografik arşivler, ikonografik arşivler, folklor arşivleri, görsel ve işitsel arşivler gibi diğer arşiv türlerinden de söz edilebilir.²

Türkiye’deki devlet arşivlerini, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’ne bağlı Osmanlı Arşivi ve Cumhuriyet Arşivi ile kanunlar çerçevesinde arşiv belgelerini kendileri koruyan kurum ve kuruluşlara ait arşivler oluşturmaktadır. Bu arşivler Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Genel Kurmay Arşivi, Tapu ve Kadastro Arşivi, Türk Tarih Kurumu Arşivi, Vakıf Kayıtlar Arşivi, Milli Savunma Bakanlığı Arşivi, Dışişleri Bakanlığı Arşivi, İçişleri Bakanlığı Arşivi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi ve Kızılay Arşivi olarak sıralanabilir.³

Bu çalışma kapsamında Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Vakıf Kayıtlar Arşivi ve Kızılay Arşivi eczacılık tarihi araştırmalarına kaynak oluşturmaları açısından incelenmiştir. Çalışmada söz konusu arşivlerin yeri, içerdiği malzemeler ve araştırmacıların bu

* 24 – 26 Mayıs 2010 tarihleri arasında Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fakültesi’nde düzenlenen “IX. Türk Eczacılık Tarihi” Toplantısı’nda sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

** Hacettepe Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Eczacılık İşletmeciliği Anabilim Dalı, 06100 Sıhhiye, Ankara

¹ İsmet Binark, “Temel Arşivcilik Bilgileri ve Arşiv Mevzuat Düzenlemeleri” Adnan Baycar, Mustafa Küçük, Ruşen Deniz (Haz.), *Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Personeli Hizmetiçi Eğitimi Ders Notları: İstanbul, 5 Ekim 1992 - 3 Aralık 1992*. Ankara, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993, s.1-61. Bu tanım, 1962 yılında Madrid’de toplanan VII. Uluslar arası Arşiv Yuvarlak Masa Konferansı’nda yapılmıştır.

² İsmet Binark, *Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri*, Ankara, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı, 1980, s.9-11.

³ Yerli Arşivler. (t.y.). Erişim: 16 Mart 2010, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ağ sitesi: <http://www.devletarsivleri.gov.tr/source.cms.docs/devletarsivleri.gov.tr.ce/docs/file/yerliarsivler.pdf>

arşivlerden yararlanma olanakları hakkında bilgi verilmiş, eczacılık tarihine ilişkin belgeler örnekleri ile sunulmuştur.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Osmanlı dönemi ana arşivi niteliğinde olan Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün İstanbul Sultanahmet'te bulunan Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda hizmet vermektedir.

Arşiv malzemesi

Arşiv malzemesi, yazılı evrak, defter, resim, plân, harita, film, fotokopi, plâk ve ses bandı ve benzeri belge ve materyalin bütünüdür.⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, Osmanlı Devleti merkez teşkilâtı kuruluşlarından Divân-ı Hümayûn, Bâb-ı Defterî ve Bâb-ı Âsafî (Bâb-ı Âlî)'ye ve bunların çeşitli daire ve kalemlerine âit sicil, defter ve vesikalar yer almaktadır.⁵

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Fatih Sultan Mehmet'e kadar olan döneme ilişkin olarak, Timur'un Anadolu'yu istilası nedeniyle, birkaç ferman, vakfiye ve mülknâme dışında fazla vesika bulunmamaktadır.⁶ Fatih Sultan Mehmet (öl.1481) devrinden Kanunî zamanına kadar geçen dönem hakkında bilgi veren arşiv malzemesi ise birkaç yüz defterden ibarettir.⁷ Ancak Kanuni Sultan Süleyman (öl.1566) döneminden sonra belge sayısı geometrik bir şekilde

⁴ İsmet Binark, *a.g.e.*, s.6.

⁵ Hacı Osman Yıldırım, Nazım Yılmaz, Yusuf İhsan Genç, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi (Elektronik sürüm)*, 2.bs. İstanbul, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2000, s.VIII. *Divan-ı Hümayun*: Halkın dava ve şikâyetlerinin dinlenip hallolunduğu, devlet işlerinin görüldüğü padişah huzuru (Bu mecliste sadrazam, şeyhülislam, kazaskerler, defterdarlar ve diğer büyük devlet adamları bulunurdu.) (Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat* (2.bs.) Ankara, Doğuş Ltd. Şti. Matbaası, 1970, s.223.) *Bâb-ı Defterî*: Defterdarlık Kapısı; merkez ve taşradaki bürolarıyla devletin gelir ve giderini düzenlemekle yükümlü daire. *Bâb-ı Âlî*: Sadrazamların resmî makamları olan Paşa Kapısı'na, Sultan I. Abdülhamid devrinden itibaren verilen ad. (Hacı Osman Yıldırım, Nazım Yılmaz, Yusuf İhsan Genç, *a.g.e.*, s.40-41.) *Sicil*: Resmî kararların, nüfus kayıtlarının, ilâm ve hüccetlerin aynen veya özetlenerek yazıldığı büyük boydaki ciltli defterler (İsmet Binark, *a.g.e.*, s.52.)

⁶ *Ferman*, hükümdarın herhangi bir konuda verdiği ve uyulması gereken hükümleri içeren yazılı resmî emirdir. (İsmet Binark, *a.g.e.* s.63) *Vakfiye*, vakfi yapan kimsenin bağışladığı mallar, bu malların nasıl idare edileceği, vakıf gelirlerinin harcanacağı yerler, vakfi kimin idare edeceği ile ilgili ifadesini ve hâkimin vakfın doğruluğuna ve gereğine ilişkin kararını içeren hüccettir. (*Hüccet*, kadınların şer'i (hukukî) ve kazaî (yargısal) konularda yazmış oldukları resmî yazılardır. (İsmet Binark, *a.g.e.* s.66)) *Mülknâme*, hükümdar tarafından bir arazi parçasının hukukî haklarını veya arazinin bir veya birkaç şahsa verilmesini içine alan vesika, ferman demektir. (Vakıf Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (2008) Erişim: 6 Nisan 2010, T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü ağ sitesi: http://vgm.gov.tr/01_VakifKayitlariArsivi/003_VakifDeyimTerimler/sozluk.cfm)

⁷ Hacı Osman Yıldırım, Nazım Yılmaz, Yusuf İhsan Genç, *a.g.e.*, s.38.

artış göstermektedir.⁸ 1922 yılına kadar uzanan arşivde Osmanlı Devleti öncesine ilişkin bazı belgelere rastlamak da mümkündür.⁹

Eczacılık tarihi araştırmaları açısından önemi

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Saray Eczahânesi, Sıhhiye Nezareti ve vakıflar ile ilgili idari kayıtları içermesi bakımından eczacılık tarihi araştırmaları için önem taşımaktadır. 1834-1920 yılları arasında eczahâne için satın alınan malzemeler için yapılan masraflarla idarî ve askerî kadrolarda çalışan memurların maaş, mâhiye ve tayinât bedelleri Masârifât Muhasebeciliği Defterleri’nde kayıtlıdır.¹⁰

Sıhhiye Nezareti’nin devlet daireleriyle, vilayet, mutasarrıflık ve karantinalarla yaptığı yazışmaların kayıt defterleri, harcama makbuzları ve muhasebe kayıtları Sıhhiye Nezareti Belgeleri arasında yer almaktadır.¹¹

Ayrıca, ülkenin sıhhi durumu, sağlık alanında gerekli önlemlerin alınması, ithal ve imal edilen her türlü gıda ve ilaçlar konusundaki ayrılıkların çözüme kavuşturulması gibi görevleri yürüten Sıhhiye-i Umumiye Meclisi’ne ve Umûr-ı Sıhhiye-i Dahiliye’yi yürüten şube ve daireler arasında yer alan Eczahâneler Müfettişliği ve Evrak, Sicil ve Tahrirât kalemlerine ilişkin bilgiler Sıhhiye Nezareti Defterleri’nde kayıtlıdır.¹²

Eczacılar ve ilaç temini ve yapımında görevli diğer personelin çalıştığı darüşşifaları (hastaneleri) çatısı altında bulunduran vakıfların bir kısmına ait vakfiyeler, Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde saklıdır. Bu vakfiyelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan Vakfiyeler Katalogu’nda H. 440–1331 / M. 1048–1913 yıllarına ait 1.309 adet vakfiye yer almaktadır.¹³ Bu katalogun yanı sıra devletin değişik yerlerinde kurulan vakıflara ait gayr-i menkuller, vakıf ve tevliyet işleri, vakıfları idare edenlerin ve vakıflardan para alanların beratlarının yazılması, vakıfların kayıtları ve senelik muhasebe kontrolü gibi vakıflarla ilgili meselelere ilişkin çeşitli belgeler değişik defterlerde kayıtlıdır.¹⁴

Araştırmacıların yararlanma olanağı

Arşiv malzemesinin çoğu Osmanlıca olmakla beraber Fransızca yazılan

⁸ William J. Griswold, “The National Archives in Turkey” *The Muslim World*, Ocak 1974, s. 40-44.

⁹ Hacı Osman Yıldırım, Nazım Yılmaz, Yusuf İhsan Genç, *a.g.e.*, s.423.

¹⁰ Hacı Osman Yıldırım, Nazım Yılmaz, Yusuf İhsan Genç, *a.g.e.*, s.287.

¹¹ Hacı Osman Yıldırım, Nazım Yılmaz, Yusuf İhsan Genç, *a.g.e.*, s.424.

¹² Hacı Osman Yıldırım, Nazım Yılmaz, Yusuf İhsan Genç, *a.g.e.*, s.282.

¹³ Hacı Osman Yıldırım, Nazım Yılmaz, Yusuf İhsan Genç, *a.g.e.*, s.423.

¹⁴ Hacı Osman Yıldırım, Nazım Yılmaz, Yusuf İhsan Genç, *a.g.e.*, s.277, 291, 324, 331, 332, 380, 423, 464. *Berat*, bir görev ve hizmete tayin, maaş tahsisi, nişan verilmesi ve imtiyaz dolayısıyla verilen fermanıdır. (İsmet Binark, *a.g.e.* s.64)

belgeler de mevcuttur. Ayrıca arşivde değişik dillerde yazılmış gazete, dergi, kitap vb. yayınlara rastlamak da mümkündür.¹⁵ Arşivdeki defter ve belgelerde dîvânî ve siyâkat yazı türünün kullanıldığı görülmektedir.¹⁶

Tasnifi tamamlanan belgelere ilişkin kataloglara T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün web sitesi üzerinden ulaşılabilir.¹⁷ Kataloglarda bulunan belgelerin yaklaşık %10'u dijital ortama aktarılmıştır. Dijital ortamdaki belgeleri hem İstanbul'daki Osmanlı Arşivi hem de Ankara'daki Cumhuriyet Arşivi bilgisayarlarından incelemek mümkündür.¹⁸ Ancak internet üzerinden belge alma hizmeti sunulmamaktadır.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Ankara'da bulunan Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı'nın Yenimahalle ilçesindeki sitesinde hizmet vermektedir.

Arşiv malzemesi

Millî Mücadele, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve Cumhuriyet dönemlerini içine alan bu arşivde Başvekâlet, Heyet-i Vükela, vekâletler, TBMM ve bunlara bağlı resmi kuruluşlardan kaynaklanan belgeler bulunmaktadır.¹⁹

Eczacılık tarihi araştırmaları açısından önemi

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde eczaneler, eczacılık şirketleri, ecza depoları, ev-halk ilaçları, eczacıların emeklilik ve tayin durumları, eczacılık ile ilgili konferans ve kongreler ve eczacılık mesleği ile ilgili kanun, yönetmelik, karar ve düzenlemelere ilişkin çeşitli belgelere ulaşılabilir.

Örneğin Ek 1'de Eczacı ve Eczanelere Dair Kanun'a nöbetçi eczane bulundurulması ile ilgili bir madde ilavesine ilişkin 27 Temmuz 1922 tarihli 1700 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı görülmektedir.

1 Mayıs 1929 tarihine ait bir diğer belgede, Türkiye Eczacıları Laboratuvarı Türk Anonim Şirketi'nin kurulmasını onaylayan 7953 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı yer almaktadır (Ek 2).

¹⁵ Hacı Osman Yıldırım, Nazım Yılmaz, Yusuf İhsan Genç, *a.g.e.*, s.277, 282, 401, 422, 435, 462.

¹⁶ Stanford J. Shaw, "Archival Sources for Ottoman History: The Archives of Turkey" *Journal of the American Oriental Society*, Ocak-Mart 1960, s.1-12.

¹⁷ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Arşiv Katalogları, (2002) Erişim: 02 Ağustos 2010 <http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog/>

¹⁸ Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, S. Güler, Kişisel görüşme, Mayıs 2010.

¹⁹ Engin Berber, Ulusal Arşivlerimiz, Araştırmacılar ve Kurtuluş Savaşı Belgeleri, 1920-21'ler Türkiye'si ve Mustafa Suphi'lerin Dönüşü (Sempozyum), İstanbul, 18 Aralık 2004.

Araştırmacıların yararlanma olanağı

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi kataloglarına internet üzerinden ulaşılabilmekte ancak belge alma hizmeti sunulmamaktadır.²⁰ Tasnifi tamamlanan belgelerin %80’i dijital ortama aktarılmıştır.²¹ Elektronik ortamdaki bu belgelere hem Başbakanlık Osmanlı Arşivi hem de Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’nden ulaşılabilmektedir. Diğer belgeler için doğrudan Cumhuriyet Arşivi’ne başvurmak gerekmektedir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Cumhuriyet Arşivi’ne başvuru

Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Cumhuriyet Arşivi’nden belge talebinde bulunmak için yurt içindeki gerçek veya tüzel kişilerin veya vekillerinin müracaat formunu doldurarak ilgili arşivin bağlı bulunduğu daire başkanlığına (İstanbul’daki Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı veya Ankara’daki Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı’na) bizzat ya da posta ile başvurması gerekmektedir. Yabancı uyruklu kişilerin yurt dışından yapacakları başvurularda ise Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçilik ya da Başkonsoloslukları’na müracaat etmeleri gerekmektedir.^{22,23}

Vakıf Kayıtlar Arşivi

Vakıf Kayıtlar Arşivi, Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne bağlı Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı’nın Ankara’nın Ulus semtinde bulunan binasında hizmet vermektedir.

Arşiv malzemesi

Bu arşivin içeriğini Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde hayır kurumu olan vakıflara ait gayrimenkullerin tapusu ile yapılacak hizmetlerin nicelik ve niteliklerini içeren vakfiye, ferman, hüccet ve berat gibi vakıflar ile ilgili belgeler oluşturmaktadır.^{24, 25}

²⁰ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Arşiv Katalogları, (2002) Erişim: 02 Ağustos 2010 <http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog/>

²¹ Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, S. Güler, Kişisel görüşme, Mayıs 2010.

²² Osmanlı Arşivi Katalogları-Yardım (t.y.) Erişim: 02 Ağustos 2010, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ağ sitesi: <http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog/osmanli/yardim.asp>

²³ Cumhuriyet Arşivi Katalogları-Yardım (t.y.) Erişim: 02 Ağustos 2010, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü ağ sitesi: <http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog/cumhuriyet/yardim.asp>

²⁴ Hacı Osman Yıldırım, Nazım Yılmaz, Yusuf İhsan Genç, *a.g.e.*, s.VIII.

²⁵ Vakıf Kayıtlar Arşivi (t.y.) Erişim: 6 Nisan 2010 http://www.vgm.gov.tr/01_VakifKayitlariArsivi/001_VakfiyeArsivi/vakfiye.cfm

Eczacılık tarihi araştırmaları açısından önemi

Vakıf Kayıtlar Arşivi, vakıflar aracılığıyla topluma eczacılık hizmetlerinin nasıl sunulduğu ile ilgili bilgi ve belge sağlaması bakımından önem taşımaktadır.

Örneğin Kanuni Sultan Süleyman Vakfı'na ait tarihsiz vakfiyede,²⁶ dârû's-şifâda tıbbi bitkilerin isim ve özelliklerini bilen ve bunların temin edilmesini sağlayan bir aşşâb, bitkileri ilaç yapımına hazır hâle getirmek için kullanılan dövme ve sürtme yöntemleri konusunda bilgili iki edviye-kûb, dârû-hânede (eczane) saklanan macun, şurup, ilaç ve diğerlerinden sorumlu bir edviye kilercisi ve ihtiyaçları satın alıp eczane ve kilere teslim eden bir edviye vekilharcının çalışacağı ve bu kişilerin sahip olması gereken nitelikler, görevleri ve günlük maaşları ayrıntılı olarak belirtilmiştir.²⁷

Benzer şekilde, Sultan II. Selim'in eşi, Sultan III. Murat'ın annesi Nur-Banu Valide Sultan Vakfı'na ait 990 H. (1582 M.) tarihli vakfiyede dârû's-şifâya iki eczacı, bir vekilharc, edviyeyi dövmek ve sürtmek için iki kişi tayin edilmesi öngörülmüş ve bu kişilerin taşınması gereken özellikler ve maaşları belirtilmiştir.²⁸

Araştırmacıların yararlanma olanağı

Büyük ölçüde Arapça ve Farsça bilmeyi gerektiren her devir Osmanlıcası veya Arapçanın kullanıldığı arşivde vakfiye ve benzeri belgelerin tamamına yakını Latin harflerine aktarılmıştır.

Vakıf Araştırma Merkezi'ndeki bilgisayarlar üzerinden katalog taraması yapılabilmekte ve söz konusu vakfiyelere ulaşılabilmektedir. Belgelerin internet üzerinden araştırmacıların kullanımına açılması için Vakıf Arşiv Yönetim Sistemi'ne bilgi girişi devam etmektedir.²⁹⁻³⁰

Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Arşivi

Kızılay Arşivi, Ankara Etimesgut'ta bulunmaktadır.

²⁶ Düzenlenme tarihi vakfiyede yazılı olmamakla birlikte, aynı arşivde 1391 defter numarası ile Süleymaniye Vakfı'sından hemen sonra kayıtlı olan ve Kanuni'nin Şam'daki vakıflarına ait olan bir diğer vakfiyenin 7 Recep 964 tarihinde oluşturulduğu vakfiye metninde belirtilmektedir (Kemâl Edîb Kürkçüoğlu, *Süleymaniye Vakfı'sı*, Ankara, Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Resimli Posta Matbaası, 1962, s.3).

²⁷ Kemâl Edîb Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, s.41. Kanuni Sultan Süleyman Vakfı'sı'nın ilgili sayfaları için bkz. Ek 3-4.

²⁸ Nur-Banu Sultan Vakfı'sı, Çeviren: Abdullah Tanırkulu, Karşılaştıranlar: Halil Dağkuş ve İsmail Aykan, Vakıf Kayıtlar Arşivi, 2113/281/50. Vakfiyenin ilgili sayfaları için bkz. Ek 5-6.

²⁹ Vakıflar Genel Müdürlüğü, İ. Aykan, Kişisel görüşme, Mayıs 2010.

³⁰ Vakıf Kayıtlar Arşivi (t.y.) Erişim: 6 Nisan 2010

http://www.vgm.gov.tr/01_VakifKayitlariArsivi/001_VakfiyeArsivi/vakfiye.cfm

Arşiv malzemesi

Türk Kızılayı’nın kuruluş tarihi olan 1868’den günümüze değin oluşmuş tüm belgeler bu arşivde yer almaktadır.³¹

Eczacılık tarihi araştırmaları açısından önemi

Kızılay Arşivi’nin eczacılık tarihi açısından önemi afet, savaş ve seferberlik gibi Kızılay’ın görev aldığı durumlarda yürütölen ilaç ve eczacılık hizmetlerine ilişkin bilgi ve belgeleri içermesinden kaynaklanmaktadır.

Bu belgeler arasında hastanelere tıbbi ecza sağlama, eczahâne kurma, eczacı istihdam ve tayinleri, Ecza şubesi’nde müstahdem kişilerin sicilleri, muhtelif kanallarla öлкеye ulaşan eczanın dağıtımı, eczacılık kongrelerine temsilci gönderilmesi gibi hususlara ilişkin değişik kurumlara ait belgeler yer almaktadır.

Örneğin Lozan Barış Konferansı gereği gerçekleştirilen Türk ve Yunan halklarının mübadelesi sırasında, eşme’ye gelmek üzere 17 Mayıs 1924’te Selanik’ten hareket eden Sulh Vapuru’nda görevli bir Kızılay doktorunun raporunda, 1638 göçmene gemiye alınmadan önce iek ve birinci dizanteri aşılarının yapıldığı belirtilmektedir. Selanik’ten hareket eden Ankara Vapuru için hazırlanan 3 Kanun-i Evvel 1339 (3 Aralık 1923) tarihli sıhhi raporda benzer şekilde gemiye bindirilen kişilere iek aşısı yapıldığı ifade edilmektedir.³²

Araştırmacıların yararlanma olanağı

Kızılay Arşivi’nde bulunan belgelere ilişkin kataloglar internet üzerinden taranabilmektedir.³³ Belgeleri edinmek için araştırma talep formu ve taahhütname ile başvurmak gerekmektedir.

Sonuç

Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nin Saray Eczahânesi, Sıhhiye Nezareti ve vakıflar ile ilgili idari kayıtları;

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’nin eczaneler, eczacılık şirketleri, ecza depoları, ev-halk ilaçları, eczacıların emeklilik ve tayin durumları, eczacılık ile ilgili konferans ve kongreler ve eczacılık mesleği ile ilgili kanun, yönetmelik, karar ve düzenlemelere ilişkin belgeleri;

³¹ Türk Kızılayı Arşiv ve Kütüphanesi (t.y.) Erişim: 4 Ağustos 2010 <http://www.kizilaykutuphane.org>

³² Mesut apa, “Lozan’da Öngörölen Türk Ahâli Mübâdelesinin Uygulanmasında Türkiye Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti’nin Katkıları”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 1988, s. 241-256. Ankara Vapuru’na ilişkin olarak hazırlanan sıhhi rapor için bkz. Ek 7.

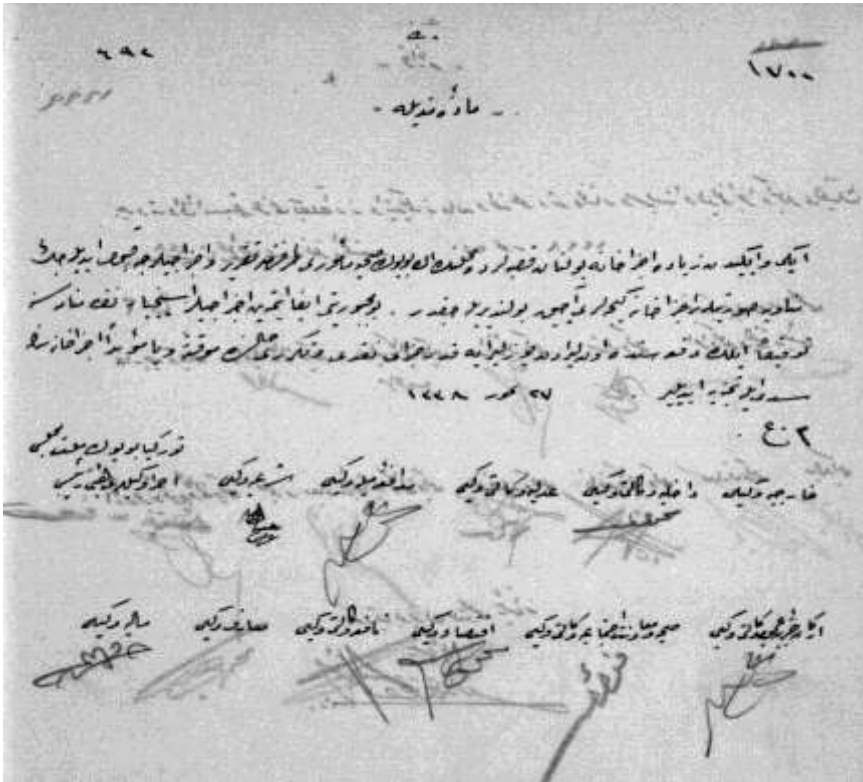
³³ Türk Kızılayı Arşiv ve Kütüphanesi Arşiv Kayıt Arama (t.y.) Erişim: 4 Ağustos 2010 <http://www.kizilaykutuphane.org/arsiv.php>

Vakıf Kayıtlar Arşivi'nin vakıflar aracılığıyla eczacılık hizmetlerinin nasıl sunulacağını düzenleyen vakfiyeleri;

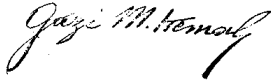

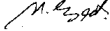

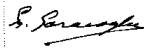

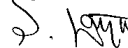
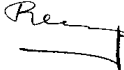

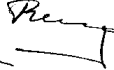
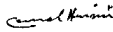
Kızılay Arşivi'nin afet, savaş ve seferberlik gibi Kızılay'ın görev aldığı durumlarda yürütülen ilaç ve eczacılık hizmetlerine ilişkin bilgi ve belgeleri içermesi nedeniyle, eczacılık tarihi araştırmaları açısından yararlı olabileceği görülmektedir. Ülkemizdeki diğer arşivlerin benzer şekilde araştırılması ve tanıtılmasının bu alanda yürütülecek çalışmalar için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Açıklama: Eczacılık tarihi araştırmalarını ve devlet arşivlerinin kullanımını teşvik eden Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Eczacılık İşletmeciliği Anabilim Dalı'ndan Prof. Dr. Sevgi Şar'a teşekkür ederiz.

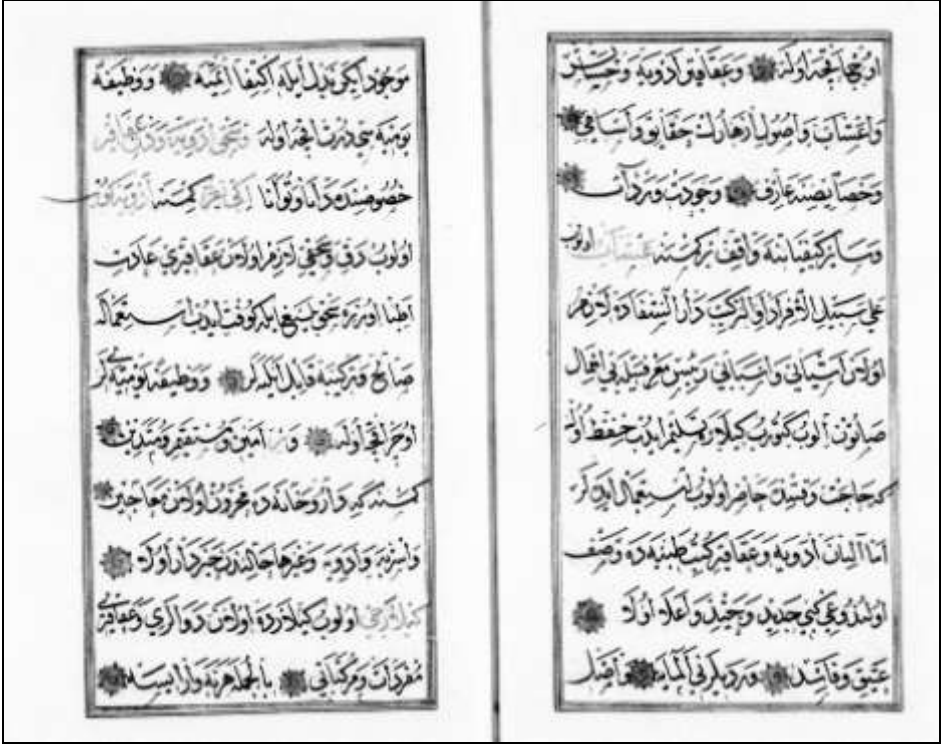
Ek 1. 27 Temmuz 1922 - Eczacı ve eczanelere dâir kanuna nöbetçi eczane bulundurulması ile ilgili bir madde ilavesine dâir Bakanlar Kurulu Kararı, Tarih: 27 Temmuz 1922, Sayı: 1700³⁴

**Ek 2. Türkiye Eczacıları Laboratuvarı Türk Anonim Şirketi'nin kurulmasına dâir Bakanlar Kurulu Kararı,
Tarih: 1 Mayıs 1929, Sayı: 7953³⁵**

<p>Türkiye Cumhuriyeti BAŞVUKÂLET Muameleat vucudluğa Şube Sayı: 7953</p>		<p>T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ</p>									
KARARNAME											
<p>Eczacılığa ait galenik mustahzarları yapmak ve satmak ve eczacılıkte kullanılan iptidai maddeleri istihsal ve satışını temin etmek maksadiyle merkezi (İstanbul) olmak üzere yirmi beş sene müddet ve elli bin Türk lirası sermaye ile teşkiline bağlanan (Türkiye eczacıları Laboratuvarı Türk anonim şirketi)nin İktisat vekâletinden gönderilen esas mukavelename lâyihası ve sermayenin yüzde onunun tedarik olunduğunu mübeyyin banka mektubu icra vekilleri Heyeti - I/5/929 tarihli içtimasında okunarak mukavelenamenin tasdikı kabul edilmiştir .</p>											
I/5/929											
REİSİCUMHUR											
											
M.M.V.	A.A.V.	Bş.V.									
											
Ma.V.	Ha. V.V.	Da.V.									
											
S. i. M. V. V.	İk.V.	Na.V.	Mf.V.								
											
<table border="1"> <tr> <td>0</td> <td>Bu</td> <td>18</td> <td>01</td> <td>02</td> <td>3</td> <td>26</td> <td>1</td> </tr> </table>				0	Bu	18	01	02	3	26	1
0	Bu	18	01	02	3	26	1				

Ek 3. Kanuni Sultan Süleyman Vakfiyesi, s. 143-144
 (sağdan sola) (Aşşâb, edviye-kûb ve kilârcının sahip olması gereken nitelikler, görevleri ve maaşları) ³⁶

³⁶ Vakıf Kayıtlar Arşivi, 1390 nolu defter.

Ek 4. Kanuni Sultan Süleyman Vakfiyesi, s. 145 (Kilârcı ve vekîl-i-harcın sahip olması gereken nitelikler, görevleri ve maaşları)³⁷

³⁷ Vakıf Kayıtlar Arşivi, 1390 nolu defter.

Ek 5. Nur-Banu Sultan Vakfiyesi, s.171-172 (sağdan sola) (Vekilharcın sahip olması gereken nitelikler, görevleri ve maaşı) ³⁸

Ek 6. Nur-Banu Sultan Vakfiyesi, s.174-175 (sağdan sola). (Eczacıların ve edviye dövücülerin sahip olması gereken nitelikler, görevleri ve maaşları) ³⁹

³⁸ Vakıf Kayıtlar Arşivi, 1426 nolu defter, 990 H. (1582 M.).

³⁹ Vakıf Kayıtlar Arşivi, 1426 nolu defter, 990 H. (1582 M.).

Ek 7. Türk ve Yunan halklarının mübâdelesi sırasında Selanik’ten hareket eden Ankara Vapuru için Türkiye Kızılay Derneği tarafından düzenlenen sağlık raporu (Kızılay Arşivi, Esas D. No: 530, Grup No: 53, 1923 M.)⁴⁰

تورکيا لاله احمر جمعيتنک مبادلہ اهالی نقلیاتہ
مخصوص صحی راپور

کوکب استغسی	کوکب استغسی
۱۷۱۴ بچہ بیوزار اولوغ کئی	ازکاب ایڈیان کوس ملغوری وعلک کوری
ایقزاصہ	دایورکاسی وحرکت کورعی
دولت انان ارسندہ امراض سارہ اولوغ کورعی ازکاب استک وحرکتک امراض سارہ شطہ نظردن وحرکتک کورعی	ازکاب استک وحرکتک کورعی ازکاب ایڈیان امراض لایق ایڈیان ایڈیان وحرکتک کورعی
صیبت	ازکاب ایڈیان امراض لایق ایڈیان ایڈیان وحرکتک کورعی
المنظر لایق وراضہ ایقزاصہ	دایورکاسی وحرکتک کورعی
تورک کمالان سر جین کورعی اداموس کورعی	۱۷۱۴/۱۰/۱۰
دولت انان ارسندہ امراض سارہ اولوغ کورعی ازکاب استک وحرکتک کورعی	دایورکاسی وحرکتک کورعی ازکاب ایڈیان امراض لایق ایڈیان ایڈیان وحرکتک کورعی

تورک کمالان سر جین کورعی
اداموس کورعی

دولت انان ارسندہ
امراض سارہ اولوغ کورعی
ازکاب استک وحرکتک کورعی

دایورکاسی وحرکتک کورعی
ازکاب ایڈیان امراض لایق ایڈیان ایڈیان
وحرکتک کورعی

National archives in Turkey and their relevance to the history of pharmacy

Archives are important sources for history research as they reflect the social and cultural structure and the institutions of the time period they cover. The present study introduces four Turkish archives, namely the Ottoman Archives, the Republican Archives, Foundation Records Archives, and Red Crescent Archives. It indicates their location & accessibility, the type of material they preserve and give examples of documents related to the history of pharmacy. Research based on material kept in these archives can be further developed by consulting other Turkish or international archives.

Keywords: Pharmacy history, Archives, Turkey, Ottoman Archives, Republican Archives, Foundation Records Archives, Red Crescent Archives.

Türkiye’de bulunan bazı devlet arşivleri ve eczacılık tarihi açısından önemi

Arşivler, ait oldukları dönemin sosyal ve kültürel yapısını yansıttıkları ve kurumları hakkında bilgi verdikleri için tarih araştırmaları için önemli kaynaklardır. Bu alışmamız, Türkiye’deki iki temel arşivi (Osmanlı ve Cumhuriyet arşivleri) ve iki kurumsal arşivi (Vakıf Kayıtlar Arşivi ile Kızılay Arşivi) konu almaktadır. Özellikle bu arşivlerde bulunan eczacılık tarihi ile ilgili malzemeden örnekler tanıtılmaktadır. Bu arşivlerdeki malzeme doğrultusunda yapılacak eczacılık tarihi çalışmaları, ileride Türkiye’deki veya başka ülkelerdeki arşivlerde yapılacak çalışmalar ile zenginleştirilebilir.

Anahtar kelimeler: Eczacılık tarihi, Arşivler, Osmanlı Arşivi, Cumhuriyet Arşivi, Vakıf Kayıtları Arşivi, Kızılay Arşivi.